

Щодо поглядів експертів Центру досліджень армії, конверсії і роззброєння (ЦДАКР) на побудову ОПК

ОПК України має перейти до збалансованої моделі, коли близько 50% продукції закуповуватиметься для потреб національних замовників, у першу чергу, ЗСУ¹.

Держава створює умови для розвитку ОПК і ВТС, для чого потрібно здійснити п'ять ключових кроків.

Перше. Зовнішньоекономічна діяльність. Підприємствам усіх форм власності надається право щодо здійснення зовнішньоекономічної діяльності під наглядом держави, але без обов'язкового звернення до спеціальних експортерів. Такі права можуть надаватися власне виробникам оборонної продукції чи послуг, для чого може бути запроваджена державна сертифікація виробництв. Державні замовники також отримують право самостійно здійснювати імпорт ОВТ, держава має надати таке право, що передусім покращить імідж України при здійсненні закупівлі та зменшить фактичні витрати (орієнтовно на 5 - 7%, які відраховуються як комісійні спецекспортеру).

Довідково. Система організації військово-технічного співробітництва, сформована в 1996 р. (в тому числі, в умовах дії неоголошених обмежень для України з боку країн-партнерів), є застарілою та стримує розвиток національних підприємств ОПК. За умов, коли чинне законодавство України дозволяє підприємствам ОПК усіх форм власності отримати ліцензію на експорт власної продукції, штучне утворення перешкод створює низку додаткових ризиків. Зокрема, винос виробництв за кордон та втрату технологій (зафіксовано низку підприємств, які свідомо розвивають виробництва в іноземних державах, бо з України не можливо вести адекватну зовнішньоекономічну діяльність), штучне гальмування зростання обсягів експорту українських ОВТ (послуг) на світовому ринку, відмова іноземних компаній від інвестування (створення СП) в Україні (внаслідок неможливості бути власником на території України, де участь у ДОЗ надає не більше 6-7% прибутку, а здійснення ЗЕД передбачає не менше 15% втрат у вигляді комісійних).

Аналіз свідчить, що контроль з боку держави за експортом ОВТ та продукції подвійного використання не погіршиться в разі часткової відмови від послуг ДК "Укрспецекспорт". Керівники підприємств наполягають на праві вибору (якщо вигідні умови пропонує спецекспортер — вони приймаються, якщо підприємство саме знаходить покупця — обходиться без посередника).

Розв'язати проблему надання прав підприємствам ОПК щодо здійснення ЗЕД можна шляхом внесення змін до відповідних постанов Уряду або шляхом прийняття відповідного Закону України. Перший варіант коротший і вбачається більш простим у досягненні результату, однак у подальшому прийняття Закону України є доцільним та

---

¹ Нині ОПК експорто-орієнтований, понад 80% продукції йде на експорт

важливим елементом формування нормативно-правової бази, гармонійної для співробітництва із іноземними оборонними компаніями.

А саме, відповідно до статті 6 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» (№ 549-IV) реалізацію державної політики в галузі державного експортного контролю забезпечують центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, а також міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, уповноважені згідно із законодавством здійснювати заходи в галузі державного експортного контролю. Як вбачається з пункту 6 Положення про порядок надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю, яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 8 червня 1998 року № 838 (далі – Положення...), для одержання повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності надсилає до Держекспортконтролю лист із стислим викладом мети звернення, до якого додає, серед іншого, висновок міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, до сфери управління якого він належить, а також висновки Міністерства економічного розвитку та торгівлі, Міністерства оборони в межах їх компетенції щодо можливості надання такому суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності повноважень. Зазначимо при цьому, що Державна служба експортного контролю України (Держекспортконтроль) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Мінекономрозвитку і торгівлі і який реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю. Тобто, в даному конкретному випадку, відбувається просте дублювання функцій у сфері експортного контролю. Однак це вимагає від суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності отримання додаткових висновків. Крім цього, серед основних завдань Міноборони відсутні повноваження щодо формування і реалізації державної політики у сфері державного експортного контролю. Цим самим закладено певні корупційні ризики.

Відповідно до положень статті 11 Закону 549-IV експертами не можуть призначатися представники підприємств чи організацій, зацікавлених у висновках експертизи. При цьому Положенням... передбачено залучення до такої експертизи на різних її стадіях представників Державного концерну «Укробронпром» та Державної компанії «Укрспецекспорт». Ці об'єднання зацікавлені у висновках експертизи, як суб'єкти господарювання та суб'єкти здійснення міжнародних передач товарів.

З огляду на наведене вбачається необхідність вилучення з Положення... норм щодо отримання висновків Мінекономрозвитку і Міноборони та участі Державного концерну «Укробронпром» і Державної компанії «Укрспецекспорт» у проведенні експертиз.

Експерти зосереджують увагу і на наступному аспекті правовідносин державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання. Положеннями чинних нормативно-правових актів з питань експортного контролю встановлено вичерпний перелік документів, які необхідно надати суб'єктом господарювання для отримання повноваження чи дозволу. Однак цими актами передбачено і отримання додаткових матеріалів та інформації. Така суперечність однозначно призводить до виникнення потенційного конфлікту інтересів, що впливає на об'єктивність чи неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи не вчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

Друге. Формування і виконання ДОЗ. З метою створення в державі конкурентних умов для оборонних підприємств усіх форм власності, а також належного захисту інвестицій приватних і іноземних інвесторів потребує удосконалення механізм формування і виконання державного оборонного замовлення (далі - ДОЗ). *Зокрема, необхідно розв'язати проблему ціноутворення на продукцію оборонного призначення².* А саме, потребує скасування Методичних рекомендацій міністра оборони (2591 / у / 2 від 18.10.2016 було затверджено «Методичні рекомендації щодо єдиних підходів під час застосування окремих положень, визначених постановою КМУ №517 від 08.08.2016 р. ...»). *Для цього необхідно внести зміну у Постанову КМУ №464 від 27.04.2011 р., а саме, вилучити слова «до» перед вказуванням відсотків – замість «до 5 відсотків», «до 30 відсотків» записати «5 відсотків», «30 відсотків».*

Крім того, для забезпечення рівних прав оборонних підприємств усіх форм власності необхідне *забезпечення державою фінансування підготовки серійного виробництва оборонної продукції в разі включення її у ДОЗ*, врахуванні грошового винагородження при впровадженні розробок, технологій у серійне виробництво (виплату роялті) підприємствам-розробникам озброєнь і військової техніки (ОВТ).

У частині виконання ДОЗ термінового удосконалення потребує система діяльності військових представництв з концентрацією їх зусиль на контролі якості продукції оборонного призначення замість зосередженості на контролі вартості ОВТ. *Слід вилучити із функцій військової прийомки погоджування розрахунково-калькуляційних матеріалів (РКМ).* Питання підготовки розрахунково-калькуляційних матеріалів (РКМ) мають бути відмінені (за виключенням підприємств ОПК, які є монополістами в виробництві даної оборонної продукції).

У частині імпорту продукції оборонного та подвійного призначення доцільно передати функцію закупівлі безпосередньо замовнику, оскільки значні ресурси втрачаються внаслідок відрахування комісійних спеціальному експортеру, уповноваженому для укладання та виконання таких контрактів.

Третє. Удосконалення системи технологічного відбору та стимулювання розвитку оборонних технологій. З метою досягнення технологічної переваги вітчизняних Збройних Сил та максимальної реалізації потенціалу науково-дослідних і академічних університетів (інститутів), конструкторських бюро та приватних дослідницьких і конструкторських

---

² Питання завдяки роботі Ліги оборонних підприємств та Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння вже було розв'язане, але на початку 2018 р. у порушення процедур (з голосового прохання міністра оборони) було повернуте назад.

структур *доцільно створити у структурі Уряду³ орган виконавчої влади зі спеціальним статусом (прототип Управління перспективних дослідницьких проектів Міністерства оборони США, DARPA), на який покласти завдання визначення найбільш перспективних розробок у сфері безпеки та оборони держави та забезпечення науково-аналітичним обґрунтуванням усіх питань ОПК, включно завдань сертифікації, переходу на стандарти НАТО. Переконані, що надзвичайно важливим стане залучення до роботи такого органу неурядових експертів з Ліги, НТУУ КПІ та інших недержавних структур.* Пропонуємо визначити детальний перелік завдань та повноважень даного органу, а також механізм утворення спеціальної міжвідомчої комісії із залученням фахівців приватних установ (підприємств, об'єднань) для проведення прозорих конкурсів проектів, технологій і розробок.

Четверте. Удосконалення шляхів переходу на стандарти НАТО. Враховуючи надзвичайну актуальність для України переходу на стандарти НАТО та зміни у зв'язку з цим національних підходів до забезпечення якості оборонної продукції вважаємо за доцільне доручити *Кабінету Міністрів України розробити принципи національної системи сертифікації озброєнь і військової техніки за стандартами Північноатлантичного Альянсу та шляхи утворення мережі лабораторій з випробування озброєнь і військової техніки національного виробництва за стандартами НАТО.* Пропонуємо до реалізації означеного завдання залучити фахівців приватних установ (підприємств, об'єднань).

Четверте. Управління ОПК та утворення комісії за участю приватних структур ОПК.

Необхідне створення єдиного урядового органу управління ОПК (*центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом підпорядкованого профільному віце-прем'єр-міністру – враховуючи 16 наявних замовників у особах різних міністерств і відомств*), покликаного формувати та реалізовувати воєнно-технічну державну політику із функцією розпорядника бюджетних коштів та наділеного законодавчою ініціативою. Цей орган повинен також виконувати функцію формування загальної потреби всіх силових відомств, відповідати за розв'язання проблем як впровадження нових технологій, створення спільних (з іноземними компаніями виробництв), уніфікація та сертифікація ОВТ, включно, зокрема, із створенням мережі лабораторій для випробувань ТТХ ОВТ (*нині ця проблема унеможливорює сертифікацію з урахуванням стандартів НАТО*). Крім того, саме цей урядовий орган в межах реалізації воєнно-технічної

---

³ Нещодавно вирішено створити в НТУУ КПІ (ректор М.Згуровський нині голова Наглядової ради ДК «Укроборонпром»), що краще, ніж в «Укроборонпромі», але, на наш погляд, гірше, ніж в уряді.

політики міг би прискорити реструктуризації та акціонування підприємств ОПК, створення умов для приватизації та утворення спільних виробництв (підприємств) із іноземними компаніями.

З метою удосконалення системи формування і виконання Державного оборонного замовлення, забезпечення належного трирічного планування потреб і перспектив закупівлі на прозорих конкурентних принципах, удосконалення механізмів ціноутворення на продукцію оборонного призначення, удосконалення механізмів надання державних гарантій суб'єктам господарювання ОПК усіх форм власності та розв'язання інших завдань переозброєння Збройних Сил і інших збройних формувань держави **Кабінету Міністрів України створити в Уряді Міжвідомчу комісію з питань переозброєння Збройних Сил і інших збройних формувань**, до складу якої ввести представників Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Генерального штабу ЗСУ, Міністерства оборони України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Служби зовнішньої розвідки України, Головного управління розвідки Міноборони України, Державного комічного агентства України, ДК «Укроборонпром» та ГО «Ліга оборонних підприємств України», НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

П'яте. Удосконалення законодавчої бази у галузі функціонування ОПК. Окрім необхідності модернізації згаданого Закону України «Про ДОЗ» для створення умов розвитку ОПК потребує прийняття низка законів. Зокрема, закони «Про створення та виробництво боєприпасів, озброєння, військової та спеціальної техніки», «Про військово-технічне співробітництво України з іноземними державами», «Про офсетні угоди» (*нині офсетні угоди виключили із умов укладення контрактів до завершення АТО в Україні, однак законодавчого забезпечення цього питання вимагає і необхідність досягнення відповідності до Директиви Європейського Союзу 2009 року; світові обсяги офсетних угод в 2016 р. склали 430 млрд. дол.*), «Про державно-приватне партнерство» (остання версія проекту Закону - «Про гарантування прав інвесторів та залучення приватних інвестицій на умовах застосування механізму державно-приватного партнерства в оборонно-промисловому комплексі»).

Крім того, було доцільним розглянути можливість законодавчого закріплення обов'язкового для будь-якого міністра оборони 25% бюджету на потреби національної оборони країни витратити на закупівлю, модернізацію, ремонт ОВТ та на дослідно-конструкторські роботи у сфері створення нових ОВТ.